

Nr 159

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74); given Stockholms slott den 20 oktober 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Sven Andersson

Propositionens innehåll

I propositionen föreslås att byggnad som till väsentlig del är avsedd för barnstuga undantas från skyddsrumbyggnadsskyldighet. Undantaget kombineras med möjlighet för länsstyrelsen att förbjuda användningen av barnstuga under högsta civilförsvarsberedskap.

Förslagen föranleder ändring i civilförsvarslagen. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 1968.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

Härigenom förordnas, att 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

24 §.

1 mom. Enskilda skyddsrum — — — — — och läge.

Bestämmelserna i första stycket 3 gälla icke i fråga om byggnad som till väsentlig del är avsedd för barnstuga som avses i 55 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

39 §.

Om alarmering — — — — — särskilda bestämmelser.

Länsstyrelsen äger — — — — — förordnandet inhämtas.

Under högsta civilförsvarsberedskap äger länsstyrelsen förordna om förbud mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå.

Länsstyrelsen äger förordna att under högsta civilförsvarsberedskap förbud skall gälla mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå, och av barnstuga, såvitt skyddsrum icke finnes att tillgå för de personer som barnstugan är avsedd att hysa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1968.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 29 september 1967.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden ANDERSSON, LANGE, JOHANSSON, HOLM-QVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, MOBERG.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *skyddsrummsbyggnadsskyldighet för barnstugor* och anför.

Socialstyrelsen har i skrivelse den 27 februari 1967 hemställt, att Kungl. Maj:t till övervägande tar upp frågan om generell dispens från skyldigheten att anordna skyddsrum i samband med byggandet av barnstuga. Över framställningen har yttrande avgetts av civilförsvarsstyrelsen. Med anledning av framställningen har vidare inom försvarsdepartementet i maj 1967 upprättats en promemoria med vissa synpunkter och förslag rörande dispensgivning i samband med skyddsrummsbyggnadsskyldighet. Över promemorian har yttranden avgetts av överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, socialstyrelsen, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser.

Nuvarande ordning

De grundläggande bestämmelserna för skyddsrummsbyggandet återfinns i civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74) och civilförsvarskungörelsen den 27 maj 1960 (nr 377).

För befolkningens skydd under krig finns allmänna skyddsrum och enskilda skyddsrum. Allmänna skyddsrum inrättas i innerområdena och andra särskilt riskfyllda delar av hotade orter. I övriga delar av dessa orter och i de mindre utsatta orterna inrättas enskilda skyddsrum. De allmänna skyddsrummen skall i första hand förläggas och dimensioneras med hänsyn till den verksamhet, som är avsedd att fortgå inom området under krig. De kan också utgöra katastrofskydd för dem som inte hunnit utrymma och i väntan på transportlägenhet måste kunna beredas skydd. De enskilda skyddsrummen är avsedda för skyddet av dem som bor eller uppehåller sig

inom en anläggning eller byggnad. I orter som är avsedda att praktiskt taget helt utrymmas vid krig eller krigsfara är de enskilda skyddsrummen främst att betrakta som katastrofskydd. Inom områden som kan antas inte komma att vara anfallsmål behöver skyddsrum inte inrättas.

Enskilt skyddsrum, som är det slag av skyddsrum som är aktuellt i detta sammanhang, anordnas av ägaren till den anläggning eller byggnad för vilken skyddsrummet är avsett. Skyddsrummet skall i regel inrättas inom anläggningen eller byggnaden. Kan närbelägna anläggningar eller byggnader inte lämpligen förses med skyddsrum var för sig skall gemensamt skyddsrum vara anordnat. Med hänsyn till sin beskaffenhet kan skyddsrum inrättas som bergfast skyddsrum eller normalskyddsrum. De enskilda skyddsrummen anordnas i regel som normalskyddsrum. Normalskyddsrum skall ge skydd mot tryckverkan av kärnvapen eller andra vapen på sådant sätt att det motstår ett övertryck av en atmosfär på vissa orter och en halv atmosfär på övriga orter. Normalskyddsrum skall också kunna motstå belastningen om byggnaden störtar samman. Är skyddsrummet avsett för bostadshus, skall det kunna hysa minst så många personer som beräknas i allmänhet vara bosatta inom byggnaden under fredstid. Storleken av annat enskilt skyddsrum bestäms med utgångspunkt i det antal personer som i fredstid i regel samtidigt uppehåller sig där. Kungl. Maj:t kan för särskilda fall förordna att enskilt skyddsrum skall fylla större krav på utrymme. Civilförsvarsstyrelsen har meddelat särskilda tekniska bestämmelser för anordnande av normalskyddsrum. I dessa ges även anvisningar för beräkning av antalet personer som skall beredas skydd i skyddsrummet. Det kan nämnas att för undervisningsanstalt har föreskrivits skyddsrumsutrymme för 60 % av det antal personer som anstalten är avsedd för. Motsvarande regler har getts för sjukhus och vårdanstalter.

Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen anger de områden eller platser där enskilda skyddsrum skall inrättas. I 24 § 1 mom. civilförsvarslagen regleras under fem punkter närmare vilka slag av byggnader och anläggningar som inom dessa områden eller platser skall förses med skyddsrum.

I första punkten upptas hamnar, flygplatser, järnvägsstationer och därmed jämförliga anläggningar som är av vikt för den allmänna samfärdseln.

Enligt andra punkten skall skyddsrum anordnas för industriella anläggningar vid vilka i regel minst 25 personer är sysselsatta samtidigt eller som tillsammans med annan eller andra anläggningar utgör en grupp inom vilken i regel minst 25 personer är sysselsatta.

Skyddsrum skall vidare enligt tredje punkten anordnas vid anläggningar som inrymmer undervisnings- eller vårdanstalter eller hotell eller pensionat och är avsedda att hysa minst 25 personer. Barnstuga som regelbundet mottar barn för begränsad del av dygnet, såsom lekskola, daghem

eller fritidshem, är enligt 55 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97) en särskild form av barnavårdsanstalt. Barnstugorna faller alltså under bestämmelsen i denna punkt.

Enligt fjärde punkten skall skyddsrum anordnas för byggnader, som är uppförda i mera än två våningar och som till väsentlig del är avsedda för bostads-, kontors- eller affärsändamål. Från skyldigheten är undantagna en- och tvåfamiljshus. I anvisningar till länsstyrelserna rörande tillämpningen av punkten har civilförsvarsstyrelsen uttalat att skyddsrumsskyldigheten inte heller bör omfatta rad- eller kedjehus.

Slutligen kan länsstyrelsen enligt femte punkten förordna att skyddsrum skall anordnas även för andra anläggningar och byggnader, där människor bor eller ändå vanligen vistas, än de som nämns i de tidigare punkterna, om länsstyrelsen finner skyddsrum behövt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge. Som exempel på anläggningar och byggnader, för vilka sådant förordnande kan bli aktuellt, kan nämnas oljeanläggningar, lagerlokaler och förvaltningsbyggnader.

Enligt 30 § civilförsvarslagen kan länsstyrelsen medge undantag från lagens bestämmelser om skyddsrumsskyldighet samt skyddsrummens beskaffenhet, läge och storlek. Förutsättningen härför är att uppfyllandet av de uppställda fordringarna skulle medföra oskäligen kostnad. Även i andra fall kan länsstyrelsen medge undantag, dock endast i den mån det kan ske utan att skäligen anspråk på skydd eftersätts.

Slutligen föreskrivs i 39 § civilförsvarslagen att länsstyrelsen under högsta civilförsvarsberedskap får förordna om förbud mot att använda samlingslokal, om skyddsrum som är beräknat för besökande i lokalen inte finns att tillgå. Bestämmelsen bör jämföras med uppräknningen i 24 § 1 mom. civilförsvarslagen där samlingslokal inte nämns särskilt bland de byggnader som skall förses med skyddsrum.

Socialstyrelsens framställning och departementspromemorian

Socialstyrelsen framhåller att för den som bygger en barnstuga innebär inrättande av skyddsrum en merkostnad av 700—1 000 kr. per plats. Dessutom blir tiden för uppförandet förlängd. Statsmakterna har för anordnande av dag- och fritidshem ställt statsbidrag till förfogande som syftar till att i stort sett motsvara kostnaderna för att bygga en serietillverkad barnstuga. Skulle dessa kostnader öka med omkring 1 000 kr. per plats medför detta en förskjutning av kostnadsfördelningen mellan staten och anordnarna av dag- och fritidshem. Det förhållandet att anordnare av barnstugor inte har möjlighet att förutse om dispens från skyldighet att inrätta skyddsrum kommer att beviljas synes allvarligt ha påverkat villigheten att bygga nya barnstugor. Anordnarna har i flera fall sagt sig vara tveksamma om de skall

fortsätta med planerandet. Enligt socialstyrelsen hotas den lovande utvecklingen på barnstugeområdet. Socialstyrelsen hemställer därför, att Kungl. Maj:t överväger frågan om generell dispens från skyldigheten att anordna skyddsrum i samband med byggandet av barnstugor.

I *departementspromemorian* förs fram vissa allmänna synpunkter rörande dispens från skyddsrumskyldighet. Däremot tas inte ställning till frågan om dispens bör beviljas för barnstugor. Det konstateras emellertid att civilförsvarens utformning lägger hinder i vägen för Kungl. Maj:t att meddela sådan dispens som åsyftas i socialstyrelsens framställning. Enligt *promemorian* är vissa dispensärenden, särskilt frågor om mer generella dispenser, av sådan vikt, bl. a. med hänsyn till pågående planläggning, och av sådan principiell innebörd att de bör avgöras av Kungl. Maj:t. Det föreslås därför i *promemorian* att 30 § civilförsvarens lag ges en mera generell karaktär samtidigt som dispensrätten läggs på, i första hand, Kungl. Maj:t så att dispensgivningen blir sammanhållen och enhetlig. Det förutsätts att dispensgivningen kan decentraliseras till länsstyrelserna och att Kungl. Maj:t i samband med en eventuell decentralisering meddelar behövliga föreskrifter i ämnet. Vidare föreslås att dispens från skyddsrumskyldighet skall kunna kombineras med förbud att använda anläggningen eller byggnaden under civilförsvarets beredskap. Förbudet i 39 § civilförsvarens lag föreslås alltså utvidgat till att gälla också andra lokaler än samlingslokaler. Enligt *promemorian* skapas härigenom ett smidigt instrument för dispensgivningen utan att skyddsmyndigheterna eftersätts.

Remissyttrandena

Civilförsvaretsstyrelsen erinrar i sitt yttrande över socialstyrelsens framställning om att själva systemet med anordnande av enskilda skyddsrum i samband med löpande bebyggelse hittills har fungerat bra och nu torde betraktas som en integrerande del i själva byggandet. Om generell dispens skulle beviljas för alla barnstugor kan motsvarande krav komma att resas för andra undervisnings- och vårdanstalter av dagkaraktär. Därmed skulle den hittillsvarande principiella inställningen till skyddsrumskyldigheten på detta område ha frångåtts utan att konsekvenserna härav prövats närmare. Styrelsen understryker emellertid, att tolkningssvårigheter kan uppkomma för länsstyrelserna i fråga om reglerna för dispens. Mycket skiftande grunder har tillämpats vid den hittillsvarande dispensgivningen för barnstugor. Styrelsen uttalar sig för en vidgad användning av dispensförfarandet. Tills vidare bör länsstyrelserna enligt styrelsen bevilja dispens när barnstugor anordnas inom redan befintliga bebyggelseområden utan att gemensamt skyddsrum kan inrättas. Betydande merkostnader kan annars uppkomma i sådana fall. Dispens bör beviljas även när det finns närbelägna skyddsrum som under dagtid beräknas ha utrymme också för barnstugornas behov.

I samband med remissbehandlingen av departementspromemorian har överbefälhavaren samt länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Kristianstads, Skaraborgs, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län även berört den av socialstyrelsen väckta frågan. Samtliga dessa myndigheter avstyrker generell dispens för barnstugor.

Överbefälhavaren biträder civilförsvarsstyrelsens ståndpunkt. Länsstyrelserna i Kronobergs, Kalmar, Gotlands och Skaraborgs län anser likaledes, att det inte finns någon anledning att i dispenshänseende skilja barnstugor från andra undervisnings- och vårdanstalter av dagkaraktär. Länsstyrelsen i Skaraborgs län finner det i princip angeläget att barn och vårdpersonal som vistas i barnstugor så långt det är ekonomiskt rimligt bereds motsvarande skydd mot skada av fientlig verksamhet som de vilka vistas i andra undervisnings- och vårdanstalter. Även länsstyrelsen i Östergötlands län anser att generell dispens för barnstugor inte bör meddelas med hänsyn till de konsekvenser sådan dispens sannolikt skulle få beträffande andra intressegrupper av samma slag.

Länsstyrelserna i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Kopparbergs och Västerbottens län erinrar vidare om barnstugornas betydelse ur beredskapssynpunkt. Enligt länsstyrelserna i Jönköpings och Västerbottens län är det angeläget att barnstugorna är i drift under civilförsvarsberedskap. Länsstyrelsen i Kristianstads län uttalar, att barnstugorna måste kunna användas för sitt ändamål till dess högsta civilförsvarsberedskap eller utrymning anbefallts. Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller liksom länsstyrelsen i Kronobergs län, att behovet av barnstugor troligen blir större under beredskap och krig än i fred. Länsstyrelsen i Kopparbergs län uttalar att barnstugor med skyddsrum otvivelaktigt ger statsmakterna större handlingsfrihet i en krissituation där frågan om utrymning aktualiserats. Avvägningen gäller enligt länsstyrelsen således om man skall bygga billigare barnstugor uteslutande för fredsändamål eller något dyrare sådana som är användbara även under beredskap och krig.

Länsstyrelsen i Norrbottens län uppger sig inte kunna biträda socialstyrelsens strävan att ge generell dispens för en första typ av hus som ligger innanför skyddsrumbestämmelserna. Enligt länsstyrelsen bör socialstyrelsen snarare söka ge kommuner och andra som bygger barnstugor sådana resurser att gällande skyddsrumbestämmelser kan följas.

Länsstyrelsen i Östergötlands län anser att dispensgivningen i fråga om enskilda barnstugor bör vara liberal. Enligt länsstyrelsen i Skaraborgs län synes det däremot inte lämpligt att särskilda regler om liberal dispensgivning meddelas just för barnstugor. Länsstyrelsen anser att nu aktuella önskemål om en liberal behandling i huvudsak har kunnat tillgodoses med tillämpning av gällande lag. Länsstyrelsen i Kalmar län anser likaledes att någon principiell ändring av gällande dispensregler inte synes motiverad. Länsstyrelserna i Jönköpings, Kristianstads och Västerbottens län framhåller att barnstugor bör kunna befrias från skyddsrumbyggnads-

skyldighet om de är belägna inom rimligt gångavstånd — ca 100 m — från byggnad med tillräckligt antal disponibla skyddsrumspatser. Det bör dock enligt länsstyrelserna i Jönköpings och Västerbottens län inte komma i fråga att sända hem barnen för att söka upp skyddsrum i anslutning till bostaden. Även länsstyrelsen i Kalmar län anser att gångavståndet till närbeläget skyddsrum inte bör överstiga 100 m. Länsstyrelsen i Västerbottens län tillägger, att det kan ifrågasättas att generellt befria barnstuga med mindre än 40 platser från skyddsrumbyggnadsskyldighet.

Förslaget i departementspromemorian att ge Kungl. Maj:t en generell rätt att ge dispens från skyddsrumbyggnadsskyldighet och därmed möjlighet att sammanhålla dispensgivningen avstyrks av överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen samt länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands och Norrbottens län. *Civilförsvarsstyrelsen* anser, att en allmän möjlighet att i administrativ väg ge dispens från skyddsrumbyggnadsskyldighet betänkligt kan rubba lagstiftningens ändamål att ge den enskilde individen ett visst angivet skydd. Styrelsen har emellertid tillkallat en utredningsman för att biträda med utarbetande av vissa anvisningar till ledning för dispensbedömningen. *Överbefälhavaren* är av samma uppfattning som civilförsvarsstyrelsen men anser det angeläget att centrala anvisningar utfärdas för länsstyrelserna vilket ankommer på civilförsvarsstyrelsen. *Överståthållarämbetet* och *länsstyrelsen i Stockholms län* finner att Kungl. Maj:ts inflytande helt synes vara tillgodosett genom att Kungl. Maj:t i regeringsrätten är högsta besvärinstans och i statsrådet kan utfärda bindande anvisningar till länsstyrelserna. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser, att en enhetligare bedömning och samtidigt en smidig handläggning av hithörande ärenden bör säkras genom centralt utfärdade anvisningar men inte genom centralisering av dispensgivningen. Även *länsstyrelsen i Norrbottens län* anser, att skyddsrumfrågan för barnstugor bör lösas utan lagändring i avvaktan på resultatet av den utlovade angelägna utredningen om tekniska och ekonomiska skyddsrumfrågor samt skyddsrumbyggandets anslutning till moderna byggmetoder.

Det i departementspromemorian framlagda förslaget att vidga rätten att meddela förbud att använda anläggning eller byggnad under civilförsvärsberedskap och därmed öppna möjlighet att kombinera undantag från skyddsrumbyggnadsskyldighet med sådant förbud avstyrks av överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen samt länsstyrelserna i Kalmar, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Norrbottens län. *Civilförsvarsstyrelsen* uttalar, att det i praktiken inte är möjligt att annat än i bestämda fall kombinera befrielse från skyddsrumbyggnadsskyldighet med användningsförbud. *Överbefälhavaren* är av samma uppfattning. En dylik kombination kan enligt överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen få allvarliga konsekvenser för samhällslivet under beredskap, exempelvis i fråga om trafik-anläggningar och skollokalerna. Enligt *länsstyrelsen i Malmöhus län* är det

angeläget ur såväl skyddssynpunkt som rättssäkerhetssynpunkt att förbudet begränsas till särskilda slag av byggnader som anges i civilförsvarslagen. *Länsstyrelsen i Kalmar län* hävdar, att dispenser som grundas på förbud att använda lokaler under beredskap skapar så stora problem att sådana dispenser inte bör ges. *Länsstyrelsen i Hallands län* anser, att kombinationen av dispens med förbud alltför mycket kommer att påverka bedömningen av dispensfrågan och att det är svårt att avgöra om en byggnad behövs under beredskap och krig. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* menar som förut sagts att skyddsrumsfrågan för barnstugor bör lösas utan lagändring. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* framhåller att vad som behövs i första hand är centralt utfärdade anvisningar.

I övrigt tillstyrker remissinstanserna de framlagda förslagen eller lämnar dem utan erinran. Enligt *socialstyrelsen* är det angeläget att möjlighet öppnas för Kungl. Maj:t att hålla samman dispensgivningen och i samband med en eventuell decentralisering av denna till länsstyrelserna utfärda för enhetligande föreskrifter i ämnet. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser möjligheten att lämna generella dispenser kunna bli ett smidigt instrument för att anpassa skyddsrumbyggnadsbestämmelserna till utvecklingen inom byggnadsområdet. *Länsstyrelsen i Hallands län* framhåller att bättre möjligheter skapas för en enhetlig tillämpning över hela riket av dispensregeln. *Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län* uttalar, att det är angeläget att dispens från skyddsrumbyggnadsskyldighet kan kombineras med förbud att använda byggnaden eller anläggningen under civilförsvarsberedskap.

Flera av de myndigheter som tillstyrker den föreslagna möjligheten till centralisering av dispensgivningen gör dock vissa reservationer. *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser sålunda som förut sagts att någon principiell ändring av de gällande dispensreglerna i och för sig inte synes motiverad. Enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* bör dispens från skyldighet att anordna skyddsrum lämnas endast i undantagsfall. *Länsstyrelserna i Gotlands, Göteborgs och Bohus* samt *Värmlands län* förutsätter att dispensrätten delegeras till länsstyrelserna, enligt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län dock med undantag av dispenser av generell karaktär. *Länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län* understryker behovet av centralt utfärdade anvisningar för dispensgivningen. Länsstyrelserna i Södermanlands och Jämtlands län tillstyrker förslaget i promemorian endast under förutsättning att tillämpningsföreskrifter meddelas. Enligt länsstyrelsen i Gotlands län är det likgiltigt om dessa meddelas av Kungl. Maj:t eller civilförsvarsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller att anvisningar behövs även för tolkningen av bestämmelserna i 24 § 1 mom. civilförsvarslagen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* understryker att det är av största vikt att man snarast kommer till rätta med sådana oformligheter i 24 § 1 mom.

civildövarslagen som att exempelvis skyddsrumbyggnadsskyldighet föreligger för en barnstuga eller industriell anläggning rymmande 25 personer, medan motsvarande skyldighet inte föreligger för ett kontors- eller varuhus i en eller två våningar med 200 anställda.

Departementschefen

Nuvarande riktlinjer för anordnande av skyddsrum till skydd för befolkningen i krigstid antogs av riksdagen år 1956 (prop. 1956:185; L²U 52; rskr. 376). I stort sett grundas bestämmelserna på de principer för allmänt och enskilt skyddsrumbyggande som tillkom redan åren 1940 och 1944, då de första civildövarsförfattningarna utformades. Den översyn som gjordes år 1956 var ett led i förnyelsen av civildövarset efter förslag av 1953 års civildövarsutredning. Översynen avsåg främst anpassning av skyddsrumbyggnadet till de nya riktlinjerna för en omfattande planläggning av utrymning. De grundläggande bestämmelserna återfinns i civildövarslagen och civildövarskungörelsen.

Allmänna skyddsrum skall finnas i innerområdena och andra särskilt riskfyllda delar av utsatta orter. I övrigt skall enskilda skyddsrum finnas i fastigheterna. De allmänna skyddsrummen förläggs och dimensioneras i första hand med hänsyn till den verksamhet som är avsedd att fortgå inom området under krig. I den mån belägenheten medger det, kan de också användas av dem som av olika skäl inte har utrymt området (katastrofberedskap). De enskilda skyddsrummen är avsedda för dem som bor, arbetar eller annars vistas i anläggningen eller byggnaden. Det ankommer på ägaren att inrätta skyddsrummet. Enskilt skyddsrum inrättas i regel som normalskyddsrum. Inom områden som antas inte komma att vara anfällsfall inrättas inte skyddsrum. Den närmare prövningen av var skyddsrum skall anordnas görs av Kungl. Maj:t. Enskilda skyddsrum skall inrättas företrädesvis i orter av storleken 5 000 invånare och däröver, f. n. ca 200 orter. Skyddsrum skall i princip anordnas för bostads- och kontorsfastigheter med mer än två våningar, industrier med mer än 25 anställda, undervisnings- och vårdanstalter som är avsedda att hysa mer än 25 personer, vissa kommunikationsanläggningar m. m. Skyddsrummen inrättas endast i byggnader som nyuppförs. Den äldre bebyggelsen berörs alltså inte av skyddsrumssåtgärderna även om den formellt omfattas av skyldigheten i fråga. Undantag från skyddsrumbyggnadsskyldigheten får medges av länsstyrelsen om anordnandet skulle medföra oskäliga kostnader. Undantag får även medges i annat fall, om det kan ske utan att skäliga anspråk på skydd eftersätts.

Med stöd av dessa bestämmelser har ett förhållandevis stort antal enskilda skyddsrum tillkommit i nya byggnader sedan år 1940. Årligen tillkommer ca 200 000 skyddsrumspatser. Sammanlagt finns det f. n. inemot 3 milj. platser. Kostnaden för att inrätta normalskyddsrum i en fastighet beräknas

motsvara ca 2 % av kostnaden för byggnaden i dess helhet. Ersättning av statsmedel kan utgå, om någon ålagts att anordna enskilt skyddsrum av särskild beskaffenhet eller storlek. Statsbidrag utgår vidare till kommunerna för bl. a. skyddsrum i undervisningsanstalter. I motion till årets riksdag (1967: II:919) har föreslagits att statsbidrag skall utgå även när kommun åläggs att anordna skyddsrum vid barnstugor. Riksdagen har ännu inte tagit ställning till motionen.

Barnstuga som regelbundet tar emot barn för begränsad del av dygnet, såsom lekskola, daghem eller fritidshem, är en särskild form av barnavårdsanstalt och omfattas alltså av skyddsrumskyldighet om den är avsedd att hysa mer än 25 personer. Socialstyrelsen har nu tagit upp frågan om generell dispens från skyldigheten att anordna skyddsrum i samband med byggande av barnstugor. Civilförsvarsstyrelsen har i yttrande över framställningen avstyrkt generell dispens men uttalat sig för en vidgad användning av den i civilförsvarslagen medgivna dispensmöjligheten. I anslutning till framställningen har en promemoria upprättats inom försvarsdepartementet. I denna tas inte ställning till frågan om skyddsrum för barnstugor. Däremot föreslås att Kungl. Maj:t får en allmän rätt att ge dispens och därmed möjlighet att hålla samman dispensgivningen i skyddsrumsårenden. Vidare föreslås att dispens skall kunna kombineras med förbud att använda den berörda anläggningen eller byggnaden under civilförsvarsberedskap. Vid remissbehandlingen av promemorian har åtskilliga myndigheter även berört socialstyrelsens framställning. Samtliga dessa myndigheter avstyrker generell dispens för barnstugor.

Frågan om skyldighet att anordna skyddsrum i samband med byggande av barnstuga har redan avhandlats vid årets riksdag. I anledning av en fråga i andra kammaren (prot. nr 5 s. 3) rörande vikten av att utbyggnaden av barnstugor inte utsätts för förseningar på grund av att skyddsrumskyldighet föreligger meddelade statsrådet Lundkvist som då handlade frågor rörande civilförsvaret, att han avsåg att begära bemyndigande att tillkalla en utredning om vissa tekniskt-ekonomiska skyddsrumfrågor och att det senare kunde bli aktuellt med en principdiskussion om det var riktigt att kräva skyddsrumsanordningar för anläggningar av detta slag. Andra lagutskottet har därefter hänvisat till denna utredning i ett av riksdagen godkänt utlåtande (L²U 1967:43) över två motioner med förslag om översyn av bl. a. omfattningen av skyldigheten att anordna enskilda skyddsrum. Inom försvarsdepartementet kartläggs f. n. olika tekniskt-ekonomiska alternativ för skyddsrumskyldigheten. Därvid övervägs också de mer principiella frågorna om skyddsrumskyldighetens omfattning.

Skyddsrumskyldigheten har ansetts vara en av de väsentliga åtgärderna för att ge befolkningen skydd i krigstid. De grundläggande principerna för skyddsrumskyldighetens omfattning bör inte ändras utan att konsekvenserna av en sådan ändring blivit utredda. Det kan därför vara ägnat

att inge betänkligheter att nu ta upp frågan om generell dispens för en grupp av byggnader som omfattas av skyddsrumskyldigheten. Å andra sidan intar barnstugorna i vissa hänseenden en särställning bland de anläggningar och byggnader som omfattas av skyddsrumskyldigheten. Frågan om dispens för barnstugor synes därför kunna prövas utan att den principiella inställningen till skyddsrumplikten rubbas, och dispens för sådana byggnader synes inte heller kunna åberopas som skäl för undantag för andra slag av anläggningar eller byggnader för vilka skyddsrumsskyldighet föreligger.

Barnstugorna uppförs numera i regel som källarlösa paviljongbyggnader i anslutning till befintlig bostadsbebyggelse. Kostnaden för att uppföra skyddsrum i sådana barnstugor har av socialstyrelsen angetts till 700—1 000 kr. per skyddsrumsp plats. Som jämförelse kan nämnas att normalkostnaden för skyddsrumsp plats i normalskyddsrum av lägre skyddsklass är beräknad till ca 250 kr. och i normalskyddsrum av högre skyddsklass till ca 300 kr. Det bör i detta sammanhang erinras om att redan enligt nuvarande bestämmelser dispens kan medges om anordnandet av skyddsrum medför oskäliga kostnader.

Vidare bör beträffande skyddssynpunkten följande framhållas. Barnstugor, dvs. lekskolor, daghem och fritidshem, är avsedda för mottagning av barn under dagtid. Behovet av särskilt skyddsrumsskydd för barnen och personalen vid barnstugorna är alltså begränsat till denna del av dygnet. De fristående barnstugorna är — i motsats till skolor och vissa andra vårdanstalter — vanligen ganska små institutioner, i de flesta fall inte avsedda för fler än 30—45 barn. De är i regel uppförda i nära anslutning till bostadsbebyggelse där skyddsrum finns. Det bör därför inte möta svårigheter att bereda barnen och den tjänstgörande personalen plats i skyddsrum i närbeläget bostadshus under de tider barnstugorna är öppna. Beaktas bör även att skyddsrumskyldighet överhuvudtaget inte föreligger för barnstugor som är avsedda att hysa mindre än 25 personer.

För min del anser jag övervägande skäl tala för att byggnader som till väsentlig del är avsedda för barnstugor undantas från skyddsrumskyldighet. Jag förutsätter då att man vid planerandet av barnstugor tar all hänsyn till skyddssynpunkten så att barnstugorna — såsom redan nu i regel torde vara fallet — blir uppförda inom rimligt gångavstånd, 100—200 m, från närmaste skyddsrum.

Undantag från skyddsrumskyldigheten enligt här angivna riktlinjer torde i och för sig kunna medges av länsstyrelserna inom ramen för gällande bestämmelser i civilförsvarslagen. Det har emellertid framgått att den hittillsvarande dispensgivningen skett efter skiftande grunder och att det förhållandet, att det inte kunnat förutses om dispens skulle komma att beviljas, verkat allvarligt hämmande på den från sociala synpunkter önskvärda fortsatta utbyggnaden av barnstugeverksamheten. Med hänsyn

härtill bör i civilförsvarslagen tas in bestämmelse att ifrågavarande barnstugor är undantagna från skyddsrumskyldighet. Undantaget bör kombineras med en bestämmelse som ger länsstyrelserna rätt att redan i fred förbjuda användningen av skyddsrumslösa barnstugor under högsta civilförsvarsberedskap. Möjlighet måste finnas att stänga en barnstuga om fientligt anfall väntas och skydd inte finns att tillgå i närheten. F. n. gäller enligt 39 § civilförsvarslagen att länsstyrelse kan utfärda motsvarande förbud beträffande samlingslokal. Denna bestämmelse är emellertid så utformad att förbudet kan ges först sedan högsta civilförsvarsberedskap inträtt. Det synes lämpligt att i detta sammanhang sådan ändring vidtas i bestämmelsen att förbudet skall — i enlighet med vad som förordats beträffande barnstugor — kunna utfärdas redan innan högsta civilförsvarsberedskap råder.

Av det anförda framgår att jag inte ansluter mig till den i promemorian väckta tanken att centralisera dispensgivningen i skyddsrumfrågor i allmänhet till Kungl. Maj:t. Dispenser bör även i fortsättningen ges av länsstyrelserna. I samband med remissbehandlingen av departementspromemorian har emellertid åtskilliga myndigheter understrukit behovet av centralt meddelade anvisningar för dispensgivningen. Föreskrifter har ansetts nödvändiga även till ledning för tillämpningen av civilförsvarslagens bestämmelser om skyddsrumskyldighetens omfattning. Erforderliga anvisningar och föreskrifter bör meddelas av civilförsvarsstyrelsen. Bestämmelserna i civilförsvarskungörelsen om styrelsens skyldigheter i dessa hänseenden är emellertid inte alldeles entydiga. Jag ämnar därför senare föreslå Kungl. Maj:t ändringar i dessa bestämmelser.

I enlighet med det anförda har inom försvarsdepartementet utarbetats förslag till *lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74)*. Lagändringen bör träda i kraft den 1 januari 1968.

Lagförslaget torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.¹

Jag hemställer att lagrådets utlåtande över förslaget inhämtas för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Kungl. Höghet Regenten.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har uteslutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 20 oktober 1967.

N ä r v a r a n d e:

f. d. justitierådet LIND,
justitierådet ALEXANDERSON,
regeringsrådet RINGDÉN,
justitierådet WESTERLIND.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 29 september 1967, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74)*.

Förslaget, som finns bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn C.-I. Skarstedt.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 20 oktober 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till *lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74)*.

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslaget utan erinran, och hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslaget.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten